

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

Fakulta architektury

Ústav teorie, dějin architektury
a rekonstrukcí památek

Ing. arch. Alexandra Borková

**DĚJINY A STAVEBNÍ AKTIVITY CÍRKVE BRATRSKÉ
V ČESKÝCH ZEMÍCH VE 20.STOLETÍ**

**HISTORY AND BUILDING ACTIVITIES OF BRETHREN
CHURCH IN CZECH COUNTRIES IN THE 20TH CENTURY**

PHD THESIS

Obor: Architektura
Školitel: Prof. PhDr. Jan SEDLÁK, CSc.
Oponenti: Prof. Ing. arch. Mojmír KYSELKA, CSc.
PhDr. Karel RECHLÍK
Rev. Dr. Jiří LUKL
Datum obhajoby: 11. července 2001

KLÍČOVÁ SLOVA

Církev bratrská, stavební aktivity, architektura, dějiny Církve bratrské

KEY WORDS

Brethern Church, Building Activities, Architecture, History of Brethren Church

MÍSTO ULOŽENÍ PRÁCE

Oddělení pro vědu a výzkum FA VUT v Brně

© 2001 Alexandra Borková

ISBN 80-214-1954-7

ISSN 1213-4198

OBSAH PRÁCE

A. Hlavní trendy v dějinách a stavebních aktivitách Církve bratrské v Českých zemích ve 20. století	5
B. Role Církve bratrské v současné české společnosti a její stavební aktivity	5
B.1. Druhy staveb užívaných Církví bratrskou	6
B.2. Typy a výstavbové principy staveb Církve bratrské.....	6
B.3. Obecný popis dispozice bohoslužebného prostoru u novostaveb modliteben Církve bratrské	7
B.4. Sakrální stavební činnost Církve bratrské	7
B.5. Výčet a částečné zhodnocení modliteben Církve bratrské od roku 1880 až po současnost	8
I. 1. stavební fáze (1880-1918)	8
II. 2. stavební fáze (1918-1989)	9
III. 3. stavební fáze (od roku 1989)	10
B.6. Stručné zhodnocení architektury sakrálních staveb Církve bratrské	11
I. 1. stavební fáze (1880-1918)	11
II. 2. stavební fáze (1918-1989)	11
III. 3. stavební fáze (od roku 1989)	12
B.7. Stručné hodnocení sakrálních staveb Církve bratrské.....	20
C. Cíl a přínos disertační práce.....	21
D. Zvolené metody zpracování disertační práce.....	23
E. Hlavní výsledky disertační práce.....	24
E.1. Současné architektonicky nejkvalitnější období v sakrálních stavebních aktivitách Církve bratrské	24
E.2. Způsob projektování a realizace sakrálních staveb Církve bratrské.....	25
E.3. První publikovaná pomůcka pro architekty a stavitele sakrálních staveb.....	25
E.4. Nový progresivní typ sakrálního stavitelství Církve bratrské v posledních patnácti letech.....	26
E.5. Hodnocení sakrální architektury Církve bratrské pomocí fotodokumentace, projektů a modelů.....	26
F. Závěr.....	26
Seznam použité literatury	29
Autorčino CV.....	31

A. HLAVNÍ TRENDY V DĚJINÁCH A STAVEBNÍCH AKTIVITÁCH CÍRKVE BRATRSKÉ V ČESKÝCH ZEMÍCH VE 20. STOLETÍ

- Sakrální stavby proudu protestantských církví, které se v minulosti oddělily od církve římskokatolické, vykazují naprosto odlišné znaky ve své typologii, technologii výstavby i architektonické kvalitě.
- Tato práce pojednává o historii či dějinách a stavebních aktivitách jedné z proudu církví protestantského zaměření, **Církve bratrské**.
- Tato práce se snaží podat informace, které nejsou doposud knižně publikovány jako celek. Jedná se podrobněji o dějinný přehled vzniku a rozvoje Církve bratrské v Čechách a na Moravě a okrajově také v oblasti jižního Polska, Slovenska a Ukrajiny od 19. do 20. století.
- Dále se práce zmiňuje o stavební činnosti církve od úplných počátků její stavební činnosti (rok 1885), kdy se ještě nedá mluvit o jakémkoliv architektonickém tvarosloví ve stavebních projevech církve a zaměřuje se na současné dění, kdy se dají její stavební aktivity hodnotit už jako kvalitnější sakrální architektura.
- Dále práce podrobně popisuje, srovnává a hodnotí (včetně obsáhlé fotodokumentace) doposud nepublikované a zároveň architektonicky nejhodnotnější sakrální objekty Církve bratrské po revolučním roce 1989 a shrnuje vývoj stavební činnosti církve spolu s nastíněním současných tendencí vývoje náboženství a sakrálního stavitelství v Evropě a ve světě.

B. ROLE CÍRKVE BRATRSKÉ V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI A JEJÍ STAVEBNÍ AKTIVITY

Církev bratrská patří k menším, výrazným, reformovaným církvím, které navazují na českou reformaci. Vznikla na konci 19. století (rok 1880) z několika sborů tzv. probuzeneckého hnutí. Pro vnější vyjádření své teologické orientace používala zpočátku název **Svobodná církev reformovaná** a později také **Jednota českobratrská**. Má církevní sbory české, polské, slovenské a ukrajinské národnosti.

Sbory jsou značně autonomními jednotkami. Vede je kazatel s vícečlenným staršovstvem, činnost celé církve na českém území zajišťuje Rada Církve bratrské v Praze, její tajemník a předseda. Kazatelé mají většinou biblické vzdělání, i když často pochází z řad laických pracovníků.

Církev bratrská má v současnosti asi 13000 členů.

B.1. DRUHY STAVEB UŽÍVANÝCH CÍRKVÍ BRATRSKOU

Církev bratrská jako součást proudu protestantských církví staví **modlitebny**, které lze definovat jako provozně funkční, přísně účelové stavby. Architektura vyjadřuje jednoduchost v interiéru a podtrhuje filozofii proudu protestantských církví o jednoduchosti a neokázalosti prostoru, kdy se věřící nesoustředí na bohatou interiérovou výzdobu, jak je tomu u **chrámových staveb** katolické církve, má však tímto velmi osobní kontakt s Bohem. Bůh pro protestantského věřícího není něčím vzdáleným či příliš vznešeným, co nelze definovat či rozumově alespoň z části postihnout, ale má s věřícím osobní vztah, který lze nejlépe rozvíjet právě v jednoduchém, přísně utilitárním a nezdobném prostoru.

Na rozdíl od protestantských modliteben staví katolická církev již zmíněné **chrámové stavby kostelů**, které vyjadřují svým bohatým interiérem nadsmyslovou vznešenost a jakousi vzdálenost Boha od věřícího.

Tyto dva základní typy sakrálních staveb plně vyjadřují dva různé přístupy k řešení sakrální stavby z hlediska různých filozofií a přístupů k Bibli. Tyto dva sakrální typy staveb se v žádném případě nevylučují, ale doplňují a každý z nich má své nezastupitelné místo v současné české sakrální výstavbě.

Sakrální stavby církve bratrské lze rozdělit do několika skupin:

- 1) Sborové domy, nazývané **modlitebny**,
- 2) **Menší modlitebny**,
- 3) **Kazatelské stanice**.

B.2. TYPY A VÝSTAVBOVÉ PRINCIPY SAKRÁLNÍCH STAVEB CÍRKVE BRATRSKÉ

I. Typy

- 1) Přestavěné činžovní domy, sokolovny, lihovary pivovary
- 2) Stavby ve dvorech.
- 3) Novostavby modliteben

II. Výstavbové principy

1. **Provoznost**, nízké finanční náklady, utilitárnost.
2. **Politické hledisko**, kterým byly sakrální výstavba ovlivněna zejména v době totalitního režimu.

Architektonicky výjimečně kvalitní modlitebny z doby 70. let 20. století se nacházejí na *Vsetíně-Jasence*, kdy byla zbourána původní modlitebna a postavena nová a v *Ústí nad Labem*, kde díky postiženému životnímu prostředí nebyla tak přísná omezení ze strany úředníků komunistické strany Československa.

Tato omezení ze strany socialistického režimu existovala, protože cílem komunistů byl ateismus v Čechách a na Moravě. Na Slovensku můžeme

pozorovat větší uvolnění režimu a následně úspěšnější jednání s úřady a tedy lepší architektonický prostor modliteben.

Cílem sakrální architektury Církve bratrské bylo, aby výraz objektu vyjadřoval i jeho účel, jako duchovní stavby.

B.3. OBECNÝ POPIS DISPOZICE BOHOSLUŽEBNÉHO PROSTORU U NOVOSTAVEB MODLITEBEN CÍRKVE BRATRSKÉ

- I. Vstupní prostory
- II. Hlavní sál modlitebny, bohoslužebný prostor
- III. Boční sál
- IV. Použité materiály
- V. Další prostory
- VI. Sepjetí modliteben s urbanistickým členěním

B.4. SAKRÁLNÍ STAVEBNÍ ČINNOST CÍRKVE BRATRSKÉ

Již od svých počátků měla Svobodná reformovaná církev obtížné postavení, bylo s ní ze strany státu zacházeno nerovnoprávně vzhledem k jiným církvím. Jednak byla omezována při pobožnostech, ale také v právní oblasti. Neměla právní subjektivitu, takže nemohla nakupovat nemovitosti. Vlastnictví k nemovitostem se získávalo vkladem do pozemkové knihy a církev tam jako vlastníka nemohla být zapsána. Církví *nezbylo nic jiného, než se uchýlit ke spolkové formě vlastnictví. Proto 13. července 1882 vznikl spolek Betanie*, jehož prvním předsedou se stal Albert W. Clark.

Smyslem stavební činnosti zakladatelského období Církve bratrské bylo vybudování modliteben, které by tvořily síť sborových a misijních základen. Jako *mezník* nového období můžeme označit stavbu známé modlitebny ve Velké Lhotě v roce 1939, která tak nahradila již nevyhovující dřevěné stavení. Po válečném útlumu nastává širší stavební rozmach až v šedesátých letech stavbami v Horní Suché a Letovicích. Postupně pak zasahuje téměř všechny církevní sbory. Jedná se především o **rozšíření nebo technické úpravy stávajících modliteben**, ve značné míře však také o **novostavby**. Některé objekty byly rekonstruovány několikrát. Což odpovídá i kvalitě sakrální architektury, která tím značně utrpěla.

Časový i historický posun padesáti let přináší do současného období jiné realizační možnosti i nové podněty. Pozorujeme proto řadu rozdílů. Především skutečnost, že **církev staví sama**: za své prostředky, vlastní obětavostí, vlastníma rukama, převážně podle projektů svých členů, za duchovní i materiální účasti celého církevního společenství.

Zejména v posledních patnácti letech staví Církev bratrská architektonicky kvalitní sakrální objekty, které jsou nesrovnatelně kvalitnější, než její sakrální tvorba v předešlém století. Například sakrální objekty na Vsetíně, v Ostravě, Liberci, Pardubicích, Chvalech u Prahy či Českých Budějovicích. Nechybí nové

architektonické styly, jako dekonstruktivismus, funkcionalismus, organická koncepce. Stavby projektují renomovaní čeští a slovenští architekti.

B.5. VÝČET A ČÁSTEČNÉ ZHODNOCENÍ SAKRÁLNÍCH STAVEB CÍRKVE BRATRSKÉ OD ROKU 1880 AŽ PO SOUČASNOST

I. 1. Stavební fáze (1880-1918)

Stavby Církve bratrské z první stavební vlny vykazují až na výjimky běžnou civilní architekturu. Někdy jde i o anonymní nebo v uličním bloku skryté objekty. Počátky stavebních aktivit všech sborů a kazatelských stanic byly spojeny s prvními **pobožnostmi v bytech** nebo *pronajímaných místnostech, často rozšířených odstraněním příček*. V místech, kde byly založeny sbory, docházelo záhy k budování modliteben. První stavba vznikla *před rokem 1890 ve Stupicích*, kdy již existovala jednoduchá modlitebna *v Bystrém* z roku 1880 z dřívějšího působení kazatele Balcara. Dalšími stavbami *v České Skalici, Husinci a později v Praze* se pak rozvinula poměrně rozsáhlá stavební činnost církve, kterou rozvíjel spolek *Betanie*.

Všechny tyto stavby měly společné následující základní rysy. Nedostatek prostředků ovlivnil především rozsah prostorů, účelem tedy bylo získat odpovídající shromažďovací místnost. Ostatní příslušenství, často také byt kazatele, to vše bylo budováno jen v nejnútnejším rozsahu. Tedy k prvnímu základnímu rysu sakrálních staveb Církve bratrské v 1.stavební fázi patří *úspornost a skromnost*.

Druhým společným typickým znakem staveb zakladatelského období byla jejich určitá **anonymita**. Byl to zpravidla důsledek společenské situace sboru nebo místní prostorové podmínky. Modlitebny Církve bratrské této doby se podobaly svým vnějším výrazem profánním objektům, které byly často zcela neodlišeny v ostatní zástavbě. I když hlavní průčelí sakrálních objektů bylo na tehdejší dobu řešeno s výstavně, zůstávaly **sakrální objekty velmi podobné civilním stavbám a nevyjadřovaly téměř žádný duchovní podtext**.

Jednoduché pojetí modliteben vždy považovalo *za těžiště sakrálního prostoru shromažďovací sál*. V jednoduchém interiéru byla podtržena osová symetrie, které obvykle odpovídal *obdélníkový prostor s vyvýšeným pódiem*, kde byla uprostřed umístěna kazatelna. *Osovému řešení sálu* byla podřízena rovněž galerie, uplatňovaná pro zvýšení počtu posluchačů. V průčelí modlitebny dominoval téměř pravidelně citát z Bible. Vnější výraz budovy, mnohdy poznamenaný historizujícími slohy, byl postupně zjednodušován, *u tábořské modlitebny dosahuje již principů funkcionalistické architektury*.

II. 2. Stavební fáze (1918-1989)

Druhá stavební fáze začíná v Církvi bratrské po skončení první světové války. Se zakládáním nových sborů se rozvíjela i stavební činnost. Do roku 1945 vznikaly nové rekonstruované objekty, většinou z bytů.

V letech 1927 – 1929 byla realizována rovněž neméně úspěšná protestantská sakrální stavba moravského okruhu. Jedná se o Víškovu realizaci Husova sboru církve československé husitské v Brně na Botanické ulici. Původní návrh bez věže obohatil o zvonici a vytvořil tak pozoruhodnou asymetrickou kompozici hmot, která se rovněž promítá do interiéru stavby. Puristická kompozice je rovněž osově vyvážená. Tato realizace ovlivnila také architektonickou tvorbu v Církvi bratrské, jak to lze pozorovat na sakrálním objektu v Praze – Horních Počernicích architekta Brázdy.

Většina staveb té doby byla poznamenána vážnými nedostatky. Někde byly tyto nedostatky dodatečně napravovány, ovšem za cenu daleko vyšších nákladů. Závažnější byly **chyby v projekčním a architektonickém řešení.** Projekty staveb tohoto období byly **zhotovovány většinou nekvalifikovanými pracovníky** z řad provádějících firem a církev sama neměla v té době vlastní odborníky, kteří by mohli projekty aspoň korigovat. V Církvi bratrské se pak objevují po 2. světové válce architekti s vysokoškolským vzděláním a usilují konečně o stavební a architektonický modliteben výraz na určité úrovni. Do roku 1989 byla výstavba jakékoliv sakrální architektury v českých zemích omezována ze strany komunistického režimu.

Nejprve byl realizován **sborový dům v Horní Suché (1967-1968) podle návrhu architekta Jaroslava Brázdy.** Tento dům byl náhradou za poddolovaný starý objekt čp. 310 v Horní Suché u Žwaků. Projekt byl zpracován v roce 1966, stavba byla realizována svépomocí, její hodnota v roce 1968 dosáhla 1mil. Kč. V roce **1968 až 1970** byl postaven **nový sborový dům v Letovicích, který projektoval Ing. Pavel Ryzí, kdy se původní modlitebna dostala do asanačního pásma.** Ze stejných důvodů dochází k výstavbě ve **Vsetíně-Jasence podle projektu Ing. arch. Pavla Vaněčka. Modlitebna má moderní netradiční koncepci a víc než předchozí stavby chce i vnějším výrazem vyjádřit své poslání.** Modlitebna vykazuje rovněž nový dispoziční standard modliteben Církve bratrské při zvětšení kapacity bytu kazatele a správce, kanceláře a některých nových prvků v modlitebním sálu. Tím tvoří jakýsi stavební přelom v sakrální tvorbě Církve bratrské. V roce 1970 byla rekonstruována modlitebna ze staršího objektu.

Dochází také k **úplným přestavbám sborových domů v Bratislavě (1975-1977) podle návrhu Ing. arch. Jana Komrsky a v Praze 9 - Horních Počernicích.** Tento objekt projektoval Ing. arch. Bohuslav Kučera a znovuotevření se konalo na jaře 1978. Tento objekt je rovněž pozoruhodný svým bohatým architektonickým členěním a puristickou skladbou hmot, která se promítá i do

interiéru stavby. Interiér stavby je svým půdorysným schématem i použitím přírodních materiálů zajímavě vyřešen.

Když srovnáme období mezi dvěma světovými válkami a období 70.let 20.století, dojdeme k závěru, že církev stavěla v pozdějším období přece jenom za daleko příznivějších podmínek. Především zlepšená finanční situace církve umožnila provést vše, co bylo nutné a účelné a nemusely se z rozpočtu škrtat věci, které by se pak při provozu ukázaly jako nezbytné. **Druhou příznivou skutečností bylo, že byla už v církvi řada zkušených projektantů či architektů s odborným vzděláním.** Třetí změnou byl způsob výstavby, kdy byly **nové sborové domy většinou stavěny svépomocí.**

Zajímavým se rovněž jeví **srovnání sakrální architektury Církve bratrské s modlitebnou Adventistů sedmého dne v Praze-Malvazinkách z roku 1985 autora Václava Třísky,** která má vnější výraz, protože „režim požadoval, aby to bylo hezké“, církev měla tehdy sloužit jako vzor. Stavba vyjadřuje důstojnou, ale ne efektní úroveň, protože komunistický systém měl tendence povolit a hned zase zrušit stavební povolení, jak se tomu dělo v Církvi bratrské, ale také adventistické.

Mezi sbory Církve bratrské vzniklé na Slovensku lze zařadit modlitebnu v Banské Bystrici, která byla zakoupena jako rodinný dům v Hurbanově ulici v roce 1984. Od roku 1985 byl objekt rekonstruován a byly tak vytvořeny vhodné shromažďovací prostory a byt správce. V současnosti vyhovuje budova dobře svým účelům. Rekonstrukce byla provedena svépomocí a byla dokončena v září 1987. Střízlivý exteriér modlitebny nepůsobí dojmem sakrálního objektu.

Ve Staré Turé byla v roce 1983 postavena nová modlitebna. V **Levicích** byl asanován starý objekt a v roce 1983 byla započata výstavba nového objektu.

Na území Čech a Moravy vznikla v Trutnově v červnu 1988 podle projektu ing.arch. P. Vaněčka nová modlitebna. Původně byl koupen dům v Lomní ulici a rozšířen přístavbou hlavního sálu s malou galerií, ale pro jeho nedostatečnou kapacitu došlo nakonec k jeho „totální rekonstrukci“. V **Děčíně** byla v říjnu 1987 rekonstruována nová malá modlitebna nazvaná „bílý dům pod skalním masivem“.

III. 3. stavební fáze (od roku 1989)

Sakrální stavby Církve bratrské v době současné 3.stavební fáze jsou budovány podle jiného klíče, a to že i „stavba musí svědčit o přítomnosti církve“. Je tedy podtržena sakrálnost prostoru. Tato tendence se bohužel nedaří úplně ve všech případech.

K dobrým příkladům na Slovensku patří velký sborový dům v Bratislavě v Cukrové ulici autora J. Komrsky, který je zároveň ústředním sídlem Církve bratrské. **Z úspěšných realizací v České republice v současné stavební fázi lze jmenovat novostavbu modlitebny v Ostravě z roku 1995 autora M.**

Žitňanského, dále přístavbu sálu k vile s motivem dialogu tří věží v **Liberci** z roku **1997** autora architekta **P. Vaněčka**. V roce **1999** byla *zahájena* novostavba v **Českých Budějovicích**.

Církev bratrská je v současné době v České republice rozšířena do všech větších měst, kde mají její sbory 100 až 150 aktivních členů. V některých městech jsou velké sbory, které mají 300 lidí. V Praze jsou takové kapacitní sbory celkem 3 (Soukenická, Žižkov, Vinohrady). V Brně jsou dva sbory Církve bratrské (Kounicova ul., Královo Pole). Jestliže ale srovnáme množství členů katolických farností a Církve bratrské, k římským katolíkům se hlásí stále velký počet lidí, i když jde často o formální členství. Mezi velké sbory Církve bratrské patří také Ostrava a Vsetín.

B.6. ZHODNOCENÍ ARCHITEKTONICKY VÝZNAMNÝCH STAVEB CÍRKVE BRATRSKÉ /pořadí dle stavebních fází/

I. 1. stavební fáze (1880-1918)

1. Praha, Soukenická 15

- Jedná se o dvorní stavbu, přední dům byl původně pronajímán jako tiskárna, nyní je zde knihkupectví, dnes zde existuje i výtah pro invalidy.
- Ačkoliv stavba slouží sakrálním účelům, nelze její funkci z exteriéru rozpoznat.

2. PRAHA-Smíchov, Vrázova ul.

Jedná se o objekt neoklasicistního nájemního domu rozšířeného vertikálně.

II. 2. stavební fáze (1918-1989)

1. BRNO, Kounicova ul.

- V Brně odkoupila v roce 1925 a zrekonstruovala v letech 1971 – 1974 Církev bratrská dvorní objekt na Kounicově ulici. Exteriér sakrálního objektu je neoklasicistní, interiér prošel a stále prochází velkými stavebními úpravami. Interiér hlavního modlitebního sálu je skromný, v duchu funkcionalismu.

2. Vsetín-Jasénka

- Ve Vsetíně – Jasence byla zrealizována na svou dobu jedinečná sakrální stavba. Modlitebna vhodným způsobem zapadá do urbanistického členění krajiny. Stavba se nachází v kopcovitém terénu a *kopíruje svým exteriérem okolní horskou krajinu*. Jedná se o první modlitebnu se stolem

Páně a křížem bez nápisu z Božího Slova na čelní stěně v sálu modlitebny. Poprvé je zde realizován byt pro kazatele velikosti 4+1 a kancelář pro kazatele, tato tradice se ujala a tvoří běžný standard modliteben postavených časově po vsetínské modlitebně.

- Autorem je **architekt Pavel Vaněček**, člen Církve bratrské v Liberci.
- Celková kapacita modlitebny je 250 lidí. Byla slavnostně otevřena v roce **1972** za účasti 1000 lidí. Realizace sakrální novostavby v takovém rozsahu byla na tehdejší dobu dost významná a odvážná. Pracovalo zde hodně řemeslníků, jedná se o stavbu svépomocí.
- V interiéru je Stůl Páně znázorněn *symbolicky horou Sinajem a deskami zákona*, které jsou symbolem Boží přítomnosti. Autorem Stolu Páně je sochař J. Seifert. Kazatelna i Stůl Páně jsou umístěny asymetricky. Hlavní modlitební sál má obdélníkový půdorys. Kazatelna ze dřeva působí v kontrastu ke Stolu Páně, který je celý z kamene. Modlitební sál má zajímavě řešené osvětlení pomocí prosklené plochy v čele sálu spolu s přisvětlením z boku. Dřevěné lavice, které působí strohým dojmem jakoby dotvářejí strohý život tamnějších horalů.

3. Husinec

- Husinec je významné místo, kde kázal Jan Hus na jehož myšlenky Církev bratrská navazuje. Zde se jedná o křížovou kapli, která byla postavena za kazatele Aloise Adlofa. Základní myšlenkou pozdější přístavby, která umožnila samostatný vstup do objektu a nové prostory modlitebny a zázemí bylo *spojení dvou sedlových střech do kříže*. Stavba svým exteriérem zapadá do okolní zástavby.
- Autorem je **Ing.arch. Pavel Vaněček** z Liberce.
- V roce 1977 se modlitebna začala projektovat. V roce **1980** byla otevřena.
- Interiér působí dojmem monumentality.

III. 3. stavební fáze (od roku 1989)

1. Ostrava-Mariánské Hory, ulice Mariánskohorská

- Vzhledem k neustále rostoucímu počtu členů sboru Církve bratrské v Ostravě došlo k situaci, že stávající modlitebna, která byla původně určena pro skladovací prostory a posléze rekonstruována na modlitebnu už dávno kapacitně ani provozně nevyhovovala. Proto bylo nutné postavit novou modlitebnu.
- Vybrán byl architektonický návrh **Ing.arch. Máriuse Žitňanského a Ing.arch. Zikmunda**, kteří již úspěšně projektovali stavby modliteben Církve bratrské v Levicích a Staré Turé.

- Stavba je umístěna na hlavní ostravské třídě 28. října, která spojuje střed města s městskou částí Poruba. Modlitebna je urbanisticky začleněna do městského parku, kde se dříve nacházel židovský hřbitov, na ploše asanovaných vstupních objektů bývalého židovského hřbitova.
- Výtvarné a architektonické řešení dvoupodlažního objektu modlitebny odpovídá exponovanosti řešeného území v centru Ostravy a jednoduchými formami vychází z humanistické filozofie Církve bratrské, která se vyznačuje jednoduchou formou bohoslužby a téměř rodinným charakterem. Objekt má vysokou architektonickou hodnotu, použité materiály jsou trvanlivé.
- Účastník bohoslužby v modlitebně Církve bratrské v Ostravě vstupuje do objektu přes Půlkruhový segment je v protikladu vůči vstupní dynamické dekonstruktivisticky pojeté části. Stavba svým architektonickým tvaroslovím navazuje na český funkcionalismus z 20. a 30. let tohoto století a zároveň kombinuje dané pojetí s prvky dekonstruktivismu. Dochází tak k zajímavé symbióze dvou architektonických stylů, které vytváří nový, zcela ojedinělý proud architektonického ztvárnění českých sakrálních staveb protestantských církví po revolučním roce 1989.
- Novým trendem v současné sakrální architektonické tvorbě všech tří velkých proudů českých křesťanských církví – katolické, evangelické a protestantské je centrální půdorysné řešení bohoslužebného prostoru. Stalo se pravidlem, že centrální půdorys nabývá podobu kruhové výseče. Toto půdorysné schéma navazuje na tradice české barokní sakrální architektury menších katolických kostelů, jak to lze pozorovat na příkladu centrálního půdorysu poutního kostela sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou na Zelené Hoře. V těchto nových trendech není výjimkou ani půdorysné schéma bohoslužebného prostoru modlitebny Církve bratrské v Ostravě, které má půdorys kruhové výseče. Prostoru dominuje kazatelna a Stůl Páně v centrální ose dispozice bohoslužebného prostoru. Kapacita modlitebny je doplněna o chór či galerii přístupnou z prvního poschodí. Umístování galerií, které jsou přístupné účastníkům bohoslužeb, je typické zejména pro protestantské církve u nás. Katolická a evangelická církve tyto prostory chóru využívá pro umístění varhan. Hra barev, světla a stínu je typickým a zcela běžným prvkem sakrální architektury nejen v českých zemích, ale i ve světě. Jeden příklad za všechny lze nalézt ve špičkové sakrální architektuře „kostela světla“ japonského architekta Tadaa Ando v Osace, Ibaragi z roku 1988. Rovněž trendy a ideje současné světové sakrální architektury směřují k užití světelných efektů, jak to například dokazuje nerealizovaný návrh Richarda Meiera a Johna Eislera pro Římský vikariát ze soutěže *Kostel pro rok 2000*.
- Kvalitní řešení nabízí rovněž ztvárnění vstupních prostor sakrálního objektu Církve bratrské v Ostravě. Výrazným prvkem jsou různé druhy rafinovaného osvětlení v objektu a propojení interiéru s exteriérem.

- Pravá půlkruhová část modlitebny v Ostravě směrem k parku plynule přechází do okolní přírody, a to vlivem zvedajícího se terénu. V této části se nachází vedlejší menší prostory pro setkávání různých generací. Jedná se o dvě zasedací místnosti, které jsou volně propojitelné s jídelnou (libresse) a prodejnou křesťanské literatury.
- V horním podlaží modlitebny Církve bratrské v Ostravě se nachází obytný trakt, a to tři pokoje pro hosty, byt správce a atraktivní byt kazatele s balkónem do atria.
- Na rozdíl od obytných budov, kde se člověk stahuje do svého soukromí, je modlitebna Církve bratrské v Ostravě vyjádřením touhy člověka po společenství a jednotě celého lidstva. Vykazuje i navenek zřetelné sakrální prvky v podobě motivu opakujícího se kříže u vstupu do objektu i ze strany parku. Celkové architektonické řešení navozuje dojem klidu a pohody čisté bílé stavby v zeleni.
- Stavba modlitebny v Ostravě byla realizována v **červenci 1993 až listopadu 1995**.
- Vitráže jsou dílem akademického malíře Kapce z církve Křesťanských sborů, plastiky od Kateřiny Gavlasové (členka katolické církve). Plastiky jsou dvě. Jedná se o biblické desatero Božích přikázání, které bylo vytvořeno kvůli situování modlitebny na Židovském hřbitově a plastiku na motivy ovoce Ducha svatého z listu Galatským z Bible.
- Kapacita modlitebny je celkem *350 míst k sezení*, nyní má ostravská Církev bratrská 150 členů (před 4 lety měla 100 členů).
- Modlitebna je rovněž otevřená světu. Funguje zde klub seniorů, mládeže, knihkupectví, kavárna, pečovatelská služba.

2. Ostrava-Havířov, ul. Suchá

- Sakrální stavba je umístěna v běžné rodinné zástavbě. Proto sakrální charakter modlitebny Církve bratrské v Ostravě–Havířově není jasně rozpoznatelný, svým exteriérem naprosto zapadá do rodinné zástavby v okolí. Pouze vstupní prostory, dispozice stavby a řešení interiéru svědčí o jejím sakrálním poslání.
- Autorem návrhu je *Ing. Cieslar*. Stavba probíhala v letech 1989 – 1991, kdy byla k původnímu rodinnému domu přistavěna nová modlitebna.
- Stavba byla realizována svépomocí. Celková kapacita je 130 lidí ve velkém a malém sále. Dále se zde v podkroví nachází byt kazatele a byt správce, klubovna a jídelna. Dnes již stavba kapacitně nevyhovuje, proto byla v suterénu realizována nová klubovna, náhradní prostory pro klubovnu mládeže byly vyčleněny v jiném objektu.

3. Pardubice: sídliště Polabiny, Archa

- Dříve byla modlitebna situována v centru Pardubic na Pernštýnské ulici, ve starém objektu s nízkou kapacitou 70 míst. Církev využívala rovněž ke svým účelům pronajatý sál v centru města.
- Unikátní stavbu projektoval bratislavský **architekt Jan Komrška**, který má za sebou již několik realizací sakrálních staveb. Sakrální objekt Církev bratrské v Pardubicích má stylizovanou podobu Noemovy archy s originálním tvarem trupu lodí, což inspirovalo autora i k názvu stavby *Archa*.
- Sakrální stavba Archa má výhodnou urbanistickou polohu. Stojí na pravém břehu řeky Labe, v blízkosti vodní plochy a rozlehlého parku z východní strany. Směrem na západ se nachází velké panelové sídliště Polabiny, které působí stereotypně a fádně. V těsné blízkosti Archy se nachází supermarket, takže novostavbou sakrálního objektů vzniklo nové kulturně obchodní centrum největšího pardubického sídliště. Sakrální objekt slouží dle záměra autora rovněž kulturním účelům. Stavba je svou polohou i způsobem architektonického řešení otevřená světu, v centru společenského dění sídliště.
- Architektonické řešení sakrální stavby Církev bratrské v Pardubicích svým vnějším výrazem ostře kontrastuje s okolní panelovou výstavbou. Stavba připomíná funkcionalistické řešení svými pásy oken, jednoduchou hladkou fasádou, v interiéru pak volným přelévajícím se prostorem a zároveň toto řešení spojuje s organickým půdorysným řešením /oblouk/. Kombinace takových dvou přístupů vytváří nové, zcela ojedinělé a netradiční řešení sakrálního objektu u nás, které je v souladu jak s okolní panelovou výstavbou, tak s parkem na východní straně. Z dispozice a architektonického řešení dvoupodlažního objektu je zároveň *patrný vliv reformace, která kladla důraz na jednoduchost a neokázalost a za centrum dispozice při navrhování sakrálních staveb pokládala bohoslužebný prostor pro věřící*. Modlitebna nemá dominantní věž charakterizující kostely, její duchovní smysl zdůrazňuje kříž na severovýchodní straně fasády i na čelním okně.
- Funkcionalistické tvarosloví je jasně rozpoznatelné rovněž v interiéru stavby. Vstupní hala volně přechází do hlavního bohoslužebného prostoru. Také lze sledovat rozpínání se vstupního prostoru vzhůru, kde je umístěno prostorné lehké schodiště. Dojem volného prostoru umocňuje světlík nad celou vstupní halou. V samém srdci vnitřní dispozice hned zaujme nápaditě řešené baptisterium – křestní bazén s točitým schodištěm. Použité materiály jsou sklo a měď. Toto materiálové řešení baptisteria stojí v protikladu k bílému jednoduchému vstupnímu prostoru a hlavnímu bohoslužebnému prostoru. Vnitřní prostory, kterým ve vestibulu dominuje baptisterium, byly řešeny na základě inspirace autora.

- Hlavní bohoslužebný prostor sakrální stavby vychází ze vstupního vestibulu. Působí dojmem přirozeného pokračování toku vnitřního prostoru tak, jak byly řešeny v minulosti funkcionalistické interiéry. Zajímavé půdorysné schéma kruhové výseče dodává bohoslužebnému prostoru dojem pohybu, živelnosti a hravosti. Těmito společnými prvky se prolínají interiér a exteriér sakrální stavby. Kombinace funkcionalistického a zároveň velmi dynamického pojetí vnitřního prostoru sakrálního objektu vytváří nový přístup k řešení sakrálního interiéru. Řešení interiéru bohoslužebného prostoru vyhovuje rovněž akusticky.
- Řešení chóru či galerie v horní části bohoslužebného prostoru je zajímavé tím, že vybíhá do prostoru a zároveň vede účastníka bohoslužby přímým směrem k centru dění, jímž je kazatelna a Stůl Páně. Tímto ztvárněním autor ruší tradici řešení chórů v katolických kostelech, které se tváří nenápadně, jsou v prostoru spíše potlačeny. Rovněž se změnila funkce chóru na galerii, kde již vůbec nejde o provozování zpěvu a hudby, kdežto prostor galerie slouží výhradně účastníkům bohoslužby. Zpěváci a varhany se přemísťují do čela dispozice bohoslužebného prostoru, poblíž kazatelny, aby bylo dosaženo přímého kontaktu s návštěvníkem a s kazatelem v církvi. Řešení prostoru galerie je obdobné u všech protestantských církví. Lze je nalézt například v objektu Československé církve husitské v Brně na Botanické ulici (autor J. Víšek) či v objektu Bratrské jednoty baptistů v Brně na Smetanově ulici. Jiný zajímavý sakrální objekt Církve bratrské v Liberci nabízí naopak úplně jiné netradiční řešení prostoru galerie, která přechází v pyramidální arénu.
- Výstavba sakrálního objektu Církve bratrské v Pardubicích byla zahájena v roce 1995 a církev přišla na šestnáct milionů korun.
- Vestibul s hlavním vstupem tvoří střed dispozice *Archy* a přirozeně tak navazuje na výškovou zástavbu panelových domů sídliště Polabiny. Dominantu v dispozici celého sakrálního objektu zde tvoří baptisterium, které je umístěno v půdorysné ose stavby a naproti stolu Páně v hlavním bohoslužebném prostoru. Tímto promyšleným dispozičním i provozním řešením je podtržen význam křtu, jako druhé svátosti popsané v bibli, která je postavena na rovinu svaté večeře Páně.
- V roce 1992 architekt Jan Komrška z Bratislavy vyhrál na základě architektonické soutěže vypsané Radou Církve bratrské, a to zejména díky nejlepší hlavní myšlence v návrhu, interiér realizoval architekt Komrška spolu s Ing. Kováčem.
- Modlitebna byla dokončena už v **září 1998**, ale oficiální otevření modlitebny bylo 21.11.1998.
- K negativům stavby, dle informací uživatelů patří nízká hluková neprůzvučnost horních světlíků v hlavním bohoslužebném prostoru při špatných povětrnostních podmínkách. Řešení horního prosvětlení

střešními světlíky v bohoslužebném prostoru je nápadité, výtvarně zvládnuté, ale technicky nedořešené. K pozitivům stavby, dle informací uživatelů se řadí kombinované podlahové vytápění v hlavním bohoslužebném prostoru, Jedná se o kombinaci podlahového vytápění spolu s radiátory.

4. Liberec

- Soubor sakrálních objektů Církve bratrské svým nevtrlivým architektonickým ztvárněním dobře zapadá do městského urbanismu vilové čtvrti v Liberci, ve které je situován. Je zde možno mluvit o zdařilém a citlivém řešení sakrální stavby, jak urbanisticky, tak architektonicky, v souladu se starším původním neorenesančním objektem rodinného domu. Zajímavě rovněž působí přímý přechod ze „staré do nové“ architektury v dialogu dvou sakrálních staveb, který rozhodně není násilný.
- Sakrální stavba se skládá ze dvou objektů různého stáří a architektonického stylu. Původní starší neorenesanční rekonstruovaný objekt byla výstavná městská vila z konce 19. století. Druhý objekt tvoří sakrální novostavba z 90. let 20. století.
- Zdařilé je použití štípaného betonu na fasádách a vnitřních stěnách, jak v exteriéru, tak v interiéru nového sakrálního objektu. Takové pojetí sakrální novostavby kontrastuje s původním neorenesančním objektem. Zároveň tvoří dva sakrální objekty soulad ve své různorodosti, který je doplněn zelení v podobě přírodního parku a dřevěným mobiliářem.
- *Původní neorenesanční objekt* byl zakoupen Církví bratrskou v roce 1989 před listopadovou sametovou revolucí a rekonstruovala ho na byt kazatele o velikosti 4+1 a byt správce o velikosti 3+1, dále kancelář, místnost pro mládež s terasou, sál a malou „modlitebnu pod věží“. Citlivá přístavba nového objektu byla realizována v letech 1990 až 1996, v roce **1997** byl nový sakrální objekt konečně slavnostně otevřen. Nutno podotknout, že stavba modlitebny probíhala pomalu kvůli výstavbě dalších modliteben Církve bratrské a omezeným finančním zdrojům.
- Autorem rekonstrukce a přístavby liberecké sakrální stavby Církve bratrské je známý liberecký architekt, člen Církve bratrské v Liberci, **Ing. arch. Pavel Vaněček**.
- **Hlavní myšlenkou** autora bylo vytvořit „areál bez chodeb“, který by symbolizoval sounáležitost Církve bratrské v Liberci. Základní myšlenkou dispozice je vytvoření pyramidálního prostoru. Díky pyramidální dispozici v bohoslužebných prostorech a okenním otvorům i v interiéru, všichni účastníci bohoslužby na sebe rovněž vidí. Uvnitř novostavby sakrálního objektu tedy nejsou žádné chodby či schodiště, aby bylo prostředí příjemné pro lidi a rychlé pro komunikaci. Pouze vstupní hala

vyrovnává nerovnost terénu mezi původním a novým objektem, proto bylo zde schodiště nutností.

- U **vstupu** do sakrální novostavby se nachází několik důležitých křesťanských symbolů, které tvoří funkci nezbytné drobné sakrální architektury sakrálních staveb Církve bratrské. U katolických sakrálních staveb tuto symbolickou funkci v interiéru tvoří zejména křížová cesta.
- **Jídelna** slouží rovněž jako presbyterna pro různá jednání či místnost pro matky s dětmi při bohoslužbách. Jídelna, která se nachází na nejvýše položeném místě pyramidální dispozice sakrální novostavby, je opticky i zvukově oddělena od hlavního bohoslužebného prostoru.
- **Baptisterium** zde, na rozdíl od sakrální stavby v Pardubicích s názvem *Archa*, nebylo vybudováno, a to zejména z finančních a provozních důvodů. Neboť na důstojný křest ponořením musí existovat široké zázemí, důstojný a duchovní prostor, a proto se Církev bratrská v Liberci rozhodla, že nebude mít za svých finančních podmínek baptisterium.
- **Šatna** je dodatečně zřízena ve starém objektu.
- Stůl Páně v hlavním sálu modlitebny je vytvořen jako drapérie z nelakovaného dřeva od sochaře Jiřího Seiferta, je pouze natřen včelím voskem, s přírodním opracováním aby byla zachována „stopa po nástroji“. Stůl Páně symbolizuje Boží slovo - otevřenou knihu. K Večeři Páně je používán tepaný kalich z dob Prokopa Holého. V čele hlavního sálu je pouze dřevěný kříž bez obvyklého verše z Bible na zdi, protože je zde myšlenka, že Boží Slovo má být zvěstované lidem okolo a není tedy třeba jakýchkoli nápisů.
- Do obou objektů, nového i původního rekonstruovaného je umožněn **bezbariérový přístup**, elektroakustika v hlavních sálech je funkční, ovšem lepší při použití mikrofonů. Je zde nainstalováno rovněž nezbytné zařízení pro nedoslýchavé.
- Budova je **vytápěna** buď podlahově nebo německými konvektory na plyn (2 kotle pro novou část, 2 kotle pro původní starý zrekonstruovaný objekt). Vytápění v hlavním bohoslužebném prostoru je experimentálně provedeno pouze pomocí konvektorů, které jsou důmyslně umístěny pod jednotlivými sedadly.

5. České Budějovice

- V českých Budějovicích byla vypsaná soutěž, jíž se účastnili čtyři architekti, návrh byl už v roce 1999 vybrán. Zvítězil architekt Libor Erban.
- V roce 2000 začala výstavba sakrální novostavby Církve bratrské v Českých Budějovicích.

6. Chrudim

- V Chrudimi koupila Církev bratrská původně renesanční měšťanský dům se třemi patry sklepů, umístěný v hradebním pásu.
- Sakrální novostavba byla vestavěna do občanského domu, nerozšířila objekt objemově. Proto úřady stavbu povolily ještě za doby totalitního režimu. V sakrálním objektu je vytvořen prostor kaple s galerií, přičemž je charakter měšťanského domu zachován.
- Autorem je **architekt Bohuslav Kučera**.

7. Ekumenické centrum - Chvaly u Prahy, Stoliňská ulice

- Autorem celkové koncepce ekumenického centra ve Chvalech je **architekt Pavel Vaněček**. Nachází se zde několik již realizovaných objektů. S výstavbou dalších objektů se počítá do budoucna po získání finančních prostředků.
- Areál Ekumenického centra ve Chvalech u Prahy se skládá z následujících realizovaných a nerealizovaných objektů. Přičemž dosud nerealizované objekty by měly být za příznivých finančních podmínek v nejbližší době realizovány. Jedná se o *Léčebné rehabilitační středisko*, pediatrickou péči. V současnosti je objekt v provozu. Objekt je třípodlažní dvoukřídlový bez výrazné architektonické kvality. Další objekt tvoří *Evangelikální teologický seminář* Církve bratrské Praha. Objekt je v provozu. Dům pečovatelské služby pro seniory *Bethesda*, kde bude 60 lůžek. Tento objekt je ve výstavbě. *Tyrannus hall international* - misijní studentská kolej. Jedná se o profánní kolej výrazné architektonické kvality ve funkcionalistickém stylu, pětipodlažní objekt. Kolej bude přístupná i nevěřícím studentům. Areál tvoří velká tělocvična, byt správce a luxusní byt kazatele nadimenzovaný pro pravidelná setkání kazatele s 20 studenty v obývacím pokoji, s terasou. V rozsáhlém semináři by se dále měla nacházet aula, jídelna, ubytování pro studenty. O výstavbě se v současné době jedná. Dále bude součástí Ekumenického centra *Konferenční centrum* pro setkávání generací o kapacitě 300 míst k sezení. V objektu nebude chybět centrální bohoslužebný prostor. V Konferenčním centru by se měly konat koncerty, přednášky. Navrženo je ubytování pro 100 lidí, parking pro 86 vozů. Objekt by měl být čtyřpodlažní, s výrazným architektonickým ztvárněním na půlkruhovém půdorysu. Dalším objektem bude *Sanatorium pediatrie* pro seniory a děti po obrně - rehabilitační klinika, která by měla mít 100 lůžek. Opět jde o ekumenické zařízení, které má necírkevní statut na církevní půdě. Objekt bude čtyřpodlažní, řešený ve funkcionalistickém stylu, spodní část jen s podporami. Do chvalského ekumenického centra patří rovněž rozsáhlá *Rekreační a rehabilitační zóna*, kterou tvoří hřiště, tenisové kurty, minigolf, hřiště pro volejbal, minigolf, vodní plocha, rybník, ovocné a zeleninové záhony.

V areálu se nachází pouze 25% zastavěné plochy, zbytek plochy tvoří volná plocha určená k rekreaci.

B.7. STRUČNÉ ZHODNOCENÍ ARCHITEKTURY SAKRÁLNÍCH STAVEB CÍRKVE BRATRSKÉ

„Tvrdí se, že „*historia magistra vitae*“ (dějiny jsou učitelkou života). Platí-li to v obyčejném profánním životě, pak to je ještě závažnější pro toho, kdo věří v Boží svrchovanost nad dějinami a věří, že jsou místem zjevení Božího milosrdenství i soudů.“. Pro architekty tvořící sakrální architekturu je zase poučné sledovat historický vývoj sakrálních staveb. Když tedy zhodnotíme stavební úsilí Církve bratrské od jejích počátků až po současnost, lze se rovněž poučit v tom, jak se může v určitém čase za určitých podmínek rozvíjet výstavba sakrálních staveb.

I. Zakladatelské období v sakrálním stavitelství Církve bratrské

Smyslem stavební činnosti zakladatelského období Církve bratrské bylo vybudování modliteben, které by tvořily *sít' sborových i misijních základen bez ohledu na jakékoli úsilí o sakralitu prostoru*, a to ať už z důvodů finančních či věroučných. Výsledkem byly tedy různým způsobem esteticky okleštěné stavby, které předem určovaly nutnost druhé etapy ve stavebním úsilí církve, etapy rozvoje architektonického tvarosloví sakrálních staveb.

II. Sakrální stavby Církve bratrské s vyšší architektonickou kvalitou

Tento *kvalitativní posun* se začíná ukazovat již *ve třicátých letech*, i když jeho časovým i realizačním těžištěm jsou až současná desetiletí. Jeho počátkem jsou úpravy, rozšiřování, i přestavby původních modliteben. Při tom je zajímavé, že růstem sborového života byl výchozí rozsah velmi rychle překonán, často již po několika letech vyvolal rychlý růst sborového společenství nutnost doplnění dalších sakrálních prostor, tentokrát s vyšší architektonickou hodnotou.

Jako mezník nového období můžeme označit stavbu známé modlitebny *ve Velké Lhotě v roce 1939*, nahrazující již nevyhovující dřevěné stavení. Po válečném útlumu nastává širší stavební rozmach až v šedesátých letech stavbami v Horní Suché a Letovicích v 60. letech. Postupně pak zasahuje téměř všechny církevní sbory a přetrvává přes současnost i do budoucích let. Je věnován především modlitebnám, jejich rozšíření, technickým úpravám, ve značné míře však také novostavbám s poměrně kvalitní architektonickou hodnotou. Některé objekty byly přitom rekonstruovány několikrát.

C. CÍL A PŘÍNOS DISERTAČNÍ PRÁCE

Disertační práce pojednává o historii či dějinách a stavebních aktivitách jedné z proudů církví protestantského zaměření, Církve bratrské ve 20. století v Českých zemích. V oblasti protestantského sakrálního stavitelství je dosud také velmi málo publikací, které podrobně popisují provozní a typologická schémata sakrálních staveb včetně jejich architektonického stylu.

Sakrální stavby proudů protestantských církví, které se v minulosti oddělily od církve římsko-katolické, vykazují odlišné znaky ve své typologii, technologii výstavby i architektuře. Církev bratrská v České republice patří k mladému proudu protestantských církví, který trvá pouze jedno století. Teprve v posledních patnácti letech lze v její architektonické tvorbě hovořit o kvalitní sakrální architektuře. Před tímto posledním obdobím se vyskytují architektonicky kvalitní stavební pokusy pouze ojediněle, spíše se jedná o účelové objekty bez jakékoli architektonické hodnoty. Avšak poslední patnáctileté stavební období v Církvi bratrské je kvalitativně srovnatelné se současnými stavebními aktivitami církve římsko-katolické v naší republice. Církev bratrská realizuje své stavby pod vedením kvalitních českých a slovenských architektů a chce si udržet svůj nový standard sakrální architektury. Rovněž finanční prostředky nejsou tak omezené, jako v minulosti.

Sousloví *sakrální architektura* je v práci definováno jako soubor staveb, které slouží k bohoslužebným či posvátným účelům. Liší se od profánních staveb svou typologií, ale i estetickými výrazovými prostředky. Konkrétně se práce týká staveb kostelů, kaplí, modliteben a ekumenických center.

Cílem a přínosem disertační práce je:

- Zaměření se na úzké téma disertační práce, tedy pouze protestantský proud církví, a to jen Církve bratrskou, aby o to důkladněji byla prozkoumána a zhodnocena podstata výstavby sakrálních staveb tohoto proudu církví. Sakrální architektura katolické církve je v současné době více zpracovávána a zastoupena. Problematiky katolické církve se disertační práce dotýká jen okrajově.
- Výběr tohoto zdánlivě pro naši veřejnost okrajového a neaktuálního tématu o „Dějínách a stavebních aktivitách Církve bratrské v Českých zemích ve 20. století“ je záměrný, protože je potřeba posílit pozici sakrální architektury proudů protestantských církví u nás. Nezájem naší laické veřejnosti o architekturu Církve bratrské a protestantských církví vůbec je neblahým pozůstatkem socialistického způsobu myšlení. Když srovnáme informovanost o protestantské sakrální architektuře např. v USA či zemích Evropské Unie a v České republice, je znát diametrální rozdíl v neprospěch České republiky. Přínosem je tedy úsilí o **větší a objektivnější informování české veřejnosti o dění na české církevní scéně**. Co je pozitivní, lze tento posun k většímu zájmu české laické

veřejnosti o sakrální architekturu protestantských církví pozorovat zejména v posledních letech naší hospodářské stagnace.

- Dějiny Církve bratrské jsou popsány podrobně proto, aby byl plně objasněn historický vývoj církve a vliv její historie na sakrální stavitelství. Zejména schopnost jejích členů vytrvat ve své víře a stavebních aktivitách v době komunistického pronásledování a poté po roce 1989 vytvoření nového proudu postkomunistické sakrální architektury dle tradic proudu Církve bratrské.
- Disertační práce podává informace, které nejsou doposud knižně publikovány jako celek. Jedná se podrobněji o dějinný přehled vzniku a rozvoje Církve bratrské v Čechách a na Moravě a okrajově také v oblasti jižního Polska, Slovenska a Ukrajiny od 19. do konce 20. století.
- Přínos disertační práce je rovněž v tom, že popisuje a hodnotí stavební činnost Církve bratrské od úplných počátků její stavební činnosti (rok 1885), kdy se ještě nedá mluvit o jakémkoliv architektonickém tvarosloví ve stavebních projevech církve až po současnost, kdy se dají její stavební aktivity již hodnotit jako velmi kvalitní sakrální architektura.
- Dále práce detailně popisuje, porovnává a hodnotí (včetně obsáhlé fotodokumentace, architektonických studií k jednotlivým sakrálním stavbám či kreseb již neexistujících objektů) doposud nepublikované a zároveň architektonicky nejhodnotnější sakrální objekty Církve bratrské před a po revolučním roce 1989.
- Disertační práce shrnuje vývoj stavební činnosti Církve bratrské a zároveň vymezuje současné tendence vývoje náboženství a sakrálního stavitelství v Evropě i ve světě.
- Práce tak přispívá k širšímu povědomí veřejnosti o kvalitách současné sakrální architektury Církve bratrské a obohacuje v oblasti sakrálního stavitelství samotnou církev bratrskou.
- V neposlední řadě napomáhá architektům či projektantům k lepší orientaci v problematice protestantského hnutí v Českých zemích v minulosti i současnosti a rovněž při navrhování sakrálních staveb.
- Závěr disertační práce je směřován k tomu, aby všichni ostatní, kteří se sakrální architekturou pracují dokázali tuto disertační práci použít jako pomůcku při konkrétní tvorbě interiérového prostředí či typologických a jiných změn (dle zvolených problémových kritérií).
- Také by se disertační práce měla stát pomůckou k tomu, aby architekt, laik či správce modlitebny mohl rozumět problémům, které se zpočátku zdály méně podstatné architektovi či uživateli, ale v průběhu užívání se staly zásadními a vyžadovaly řešení. A to řešení nejen koncepční, ale i detailní. To vše proto, že stavby ve kterých se uživatelé pohybují mají silně specifický ráz a budou přetrvávat i do budoucnosti, pak budou plnit stále funkci, kterou měly původně a další funkce do budoucna. Stavby

sakrální architektury byly, jsou a zůstanou monumentem dané doby, ať byly vyprojektovány tendenčně či futuristicky.

- Svou sakrální architektonickou tvorbou vytváří Církev bratrská v naší republice zejména v posledních patnácti letech zcela ojedinělý a nový typ sakrální architektury, která je realizována na nových principech. Architektura Církve bratrské se liší od současných realizací katolické církve, která usiluje o zachování své tradice a tudíž tvoří sakrální architekturu spíše zdobnou a okázalou. Zatímco architektonické sakrální objekty Církve bratrské jsou pravým opakem okázalosti a zdobnosti, architektura je jednoduchá a působivá. Takové trendy moderní současné sakrální architektury se projevují i ve světě. Vývoj směřuje k jednoduchosti a jasnému dispozičnímu schématu. V tom je velký přínos této v současnosti jedinečné české sakrální architektury. A rovněž budoucí trendy v sakrální architektuře napovídají, že tvorba Církve bratrské se ubírá progresivním, novým a moderním směrem.
- Cennou zkušeností, získanou při realizování sborových domů Církve bratrské je také *způsob projektování a realizace*. Účast velkého počtu věřících-dobrovolníků ve fázi investiční, projekční a zejména dodavatelské a realizační by se měla stát vzorem také pro participování účastníků na dialozích s architektem nejen při stavbě sborových domů.

D. ZVOLENÉ METODY ZPRACOVÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE

Z hlediska metodického bylo při zpracovávání disertační práce bylo nutno pochopitelně používat historické prameny, které jsou někdy dost kusé. Byly také použity informace od současných členů Církve bratrské, architektů, kteří projektovali modlitebny v posledních dvaceti letech. Jednalo se tedy o použití různých metod výzkumu dané problematiky. Při tom se v práci projevilo úsilí o kritičnost k těmto informacím a snaha hodnotit údaje s časovým odstupem bez podlehnutí subjektivnímu vidění.

Práce vyvozuje podrobnější závěry u metody srovnávání jednotlivých modelových sakrálních staveb s použitím detailní fotodokumentace, architektonických studií a projektů k jednotlivým sakrálním stavbám či kreseb již neexistujících objektů. Jsou zde uvedeny, příp. graficky vyznačeny nedostatky či klady v řešení sakrální stavby. U zjištěných nedostatků je navrženo zlepšení či modelové řešení do budoucna.

E. HLAVNÍ VÝSLEDKY DISERTAČNÍ PRÁCE

Schématické srovnání se sakrální architekturou katolické církve a Církve bratrské je v práci záměrné, aby byly vyzdvíženy vzájemné rozdíly rozvoje sakrální architektury těchto dvou církví. Myšlenka víceúčelového sálu Církve bratrské je převzata od katolické církve, protože již modlitebna Církve bratrské v Ostravě, Pardubicích a Liberci tyto rozdílné funkce – jako modlitebny, koncertní sítě, shromažďovací výukový prostor- naplňuje. Rovněž se objevuje katolický motiv věže u modlitebny v Liberci a dochází tak k prolínání prvků katolické a protestantské architektury.

K jednoduchosti až strohosti interiérů shromažďovacích sálů CB připívá zejména filozofie církve: tichý a pokorný ve světě. Zároveň je pravdou, že Církev bratrská má značně omezené finanční prostředky, jejichž větší část dle své filozofie vkládá do vlastní stavby modlitebny, ne do interiérové výzdoby. Současné moderní tendence směřují k málo čtým, zato však umělecky výrazným prvkům v interiérech modliteben-např. strom ovoce ducha sv. V ostravské modlitebne Církve bratrské. Stejně tendence spějící k umístování prvků moderního umění v podobě skla, bronzu můžeme sledovat i u katolické církve.

Označení naturálního pojetí modlitebny v Liberci je myšleno ve smyslu použitých přírodních materiálů z rezného zdiva, dřeva v exteriérech i interiérech stavby. Toto označení zároveň nevyklučuje klasifikaci stylu modlitebny v Liberci jako postmoderní.

Ačkoliv dějiny Církve bratrské navazují i na tradice katolických církví v Českých zemích, liturgie Církve bratrské je od katolické bohoslužby odlišná nejen způsobem uctívání Boha, ale rovněž délkou bohoslužby. V podmínkách protestantských církví je neúnosné zdržovat se v bohoslužebných prostorách při nejméně dvou hodinách trvajících bohoslužbách v nevytopených prostorech. Myšlenka oběti Bohu je v protestantské filozofii aplikována jiným, ne však architektonickým způsobem.

E.1. Současné architektonicky nejkvalitnější období v sakrálních stavebních aktivitách Církve bratrské

Časový i historický posun přináší do současného období jiné realizační možnosti i nové podněty. Pozorujeme proto řadu rozdílů. Především skutečnost, *že církev staví ze svých prostředků, vlastní obětavostí, vlastníma rukama, převážně podle projektů svých členů.* Modlitebny získávají rozsah zahrnující plnost života církve, odpovídající *technickou úroveň, vyhovující provozní schéma, i zvýšenou architektonickou úroveň modlitebních sálů, vstupních prostor i bytů kazatele či správce,* dokonce se zajímavým způsobem přetransformovala tradiční otevřenost Církve bratrské světu v podobě kaváren a knihkupectví, které tvoří dnes nedílnou součást moderního sakrálního prostoru.

Vnější i vnitřní výraz dává najevo duchovní poslání stavby. Na tuto změnu do určité míry navazuje i časté užití nenápadného a přesto jednoznačného symbolu kříže.

Celkovým pojetím však nejsou dotčeny výchozí principy zakladatelského období církve, a tím i českého reformačního stavitelství. I při vyšší kvalitativní a kvantitativní úrovni zůstává výchozím a cílovým činitelem sakrálního stavebního souboru *poselství Bible* a obecnství věřících při jeho zvěstování. Této zásadě je vše ostatní podřízeno – prostorová a provozní skladba, výtvarné pojetí, technické vybavení, inventář, i exteriér stavby.

V posledním stavebním období Církve bratrské, v tzv. „stavebním probuzení“ byla realizována řada architektonicky kvalitních malých i větších modliteben soudobé moderní koncepce, například v *Ostravě, Liberci, Pardubicích*, jiné objekty jsou rozestavěny či připravovány, například v *Českých Budějovicích, ekumenické centrum v Chvalech u Prahy*.

E.2. Způsob projektování a realizace sakrálních staveb Církve bratrské

Cennou zkušeností, získanou při realizování sborových domů Církve bratrské je *způsob projektování a realizace*. Účast velkého počtu věřících-dobrovolníků ve fázi investiční, projekční a zejména dodavatelské by se měla stát vzorem také pro participování účastníků na dialozích s architektem nejen při stavbě sborových domů.

E.3. První publikovaná pomůcka pro architekty a stavitele sakrálních staveb

Církev bratrská v České republice patří k mladému proudu protestantských církví, který trvá pouze jedno století. Teprve v posledních patnácti letech lze v její architektonické tvorbě hovořit o kvalitní sakrální architektuře. Před tímto posledním obdobím se vyskytují architektonicky kvalitní stavební pokusy pouze ojediněle, spíše se jedná o účelové objekty bez jakékoliv architektonické hodnoty. Avšak poslední patnáctileté stavební období v Církvi bratrské je kvalitativně srovnatelné se současnými stavebními aktivitami církve římskokatolické v naší republice. Církev bratrská realizuje své stavby pod vedením kvalitních českých a slovenských architektů a chce si udržet svůj nový standard sakrální architektury. Rovněž finanční prostředky nejsou tak omezené, jako v minulosti.

Disertační práce přispívá k širšímu povědomí veřejnosti o kvalitách současné sakrální architektury Církve bratrské a je přínosem pro samotnou církev. Práce o současných stavebních aktivitách Církve bratrské nebyla dosud publikována.

Při zpracovávání disertační práce bylo nutno pochopitelně používat historické prameny, které jsou někdy dost kusé. Byly také použity informace od současných členů Církve bratrské, architektů, kteří projektovali modlitebny

v posledních dvaceti letech. Při tom se v práci projevilo úsilí o kritičnost k těmto informacím a snaha hodnotit údaje s časovým odstupem bez podlehnutí jejich subjektivnímu vidění. Zde se ovšem vždy uplatní i přístup toho, kdo s prameny pracuje, a může se stát, že ze strany jiného architekta dojde v jednotlivostech k jinému hodnocení.

E.4. Nový progresivní typ sakrálního stavitelství církve bratrské v posledních patnácti letech

Církev bratrská popsaná v disertační práci vytváří svou sakrální architektonickou tvorbou v naší republice zejména v posledních patnácti letech zcela ojedinělý a nový typ sakrální architektury, která je realizována na nových principech. Architektura Církve bratrské je v dialogu a zároveň protikladu se současnými realizacemi katolické církve, která usiluje o zachování své tradice a tudíž tvoří sakrální architekturu zdobnou a okázalou. Zatímco architektonické sakrální objekty Církve bratrské jsou pravým opakem okázalosti a zdobnosti, architektura je jednoduchá a působivá. Takové trendy moderní současné sakrální architektury se projevují i ve světě. Vývoj směřuje k jednoduchosti a jasnému dispozičnímu schématu. V tom je velký přínos této v současnosti jedinečné české sakrální architektury. A rovněž budoucí trendy v sakrální architektuře napovídají, že tvorba Církve bratrské se ubírá progresivním, novým a moderním směrem.

E.5. Hodnocení sakrální architektury Církve bratrské pomocí fotodokumentace, projektů a modelů

Tato práce podává podrobnější závěry u jednotlivých modelových sakrálních staveb podrobné fotodokumentace, architektonických studií k jednotlivým sakrálním stavbám či kreseb již neexistujících objektů. Jsou zde uvedeny, příp. graficky vyznačeny nedostatky či klady v řešení sakrální stavby. U zjištěných nedostatků je navrženo zlepšení či modelové řešení do budoucna.

F. ZÁVĚR

Práce pojednává o historii či dějinách a stavebních aktivitách jedné z proudů církví protestantského zaměření, **Církve bratrské**, která dosud nebyla uceleně a komplexně publikována. V oblasti sakrálního stavitelství je dosud také velmi málo publikací, které podrobně popisují provozní a typologické schéma staveb včetně jejich architektonického stylu.

Sakrální stavby proudů protestantských církví, které se v minulosti oddělily od církve římsko-katolické, vykazují naprosto odlišné znaky ve své typologii, technologii výstavby i architektonické kvalitě.

Církev bratrská původně vznikla duchovním probuzením jednoho jediného člověka a jeho rozchodem s římsko-katolickou církví v roce 1880. Dnes je tato církev rozšířena téměř po celém světě. Její kořeny sahají do Čech a jedná se tedy původně o ryze českou protestantskou aktivitu. Právě tato církev se dodnes pevně drží svých původních čistých principů, na kterých vznikla. To se projevuje i v její architektuře, která si rovněž zachovává svou původní čistotu stylu, provozu, užitnost a zejména funkčnost.

Církev bratrská patří k menším, výrazným, reformovaným církvím, které navazují na českou reformaci. Vznikla na konci 19. století (rok 1880) z několika sborů tzv. probuzeneckého hnutí. Pro vnější vyjádření své teologické orientace používala zpočátku název **Svobodná církev reformovaná** a později také **Jednota českobratrská**. Má církevní sbory české, polské, slovenské a ukrajinské národnosti.

Disertační práce si stanovila za svůj cíl:

- Podat informace, které nejsou doposud knižně publikovány jako celek. Jedná se podrobněji o dějinný přehled vzniku a rozvoje Církve bratrské v Čechách a na Moravě a okrajově také v oblasti jižního Polska, Slovenska a Ukrajiny od 19. do konce 20. století.
- Popsat a zhodnotit stavební činnost církve od úplných počátků její stavební činnosti (rok 1885), kdy se ještě nedá mluvit o jakémkoliv architektonickém tvarosloví ve stavebních projevech církve až po současnost, kdy se dají její stavební aktivity hodnotit už jako velmi kvalitní sakrální architektura.
- Detailně popsat, porovnat a zhodnotit (včetně obsáhlé fotodokumentace, architektonických studií k jednotlivým sakrálním stavbám či kreseb již neexistujících objektů) doposud nepublikované a zároveň architektonicky nejhodnotnější sakrální objekty Církve bratrské po revolučním roce 1989.
- Shrnout vývoj stavební činnosti církve a zároveň vymezit současné tendence vývoje náboženství a sakrálního stavitelství v Evropě i ve světě.
- Přispět k širšímu povědomí veřejnosti o kvalitách současné sakrální architektury Církve bratrské a obohatit tak v oblasti sakrálního stavitelství samotnou Církev bratrskou.
- Pomocť architektům či projektantům k lepší orientaci v problematice protestantského hnutí v minulosti i současnosti a při navrhování sakrálních staveb.

Komplexní práce o současných stavebních aktivitách Církve bratrské nebyla dosud publikována.

Církev bratrská v České republice patří k mladému proudu protestantských církví, který trvá pouze jedno století. Teprve v posledních patnácti letech lze v její architektonické tvorbě hovořit o kvalitní sakrální architektuře. Před tímto posledním obdobím se vyskytují architektonicky kvalitní stavební pokusy pouze

ojediněle, spíše se jedná o účelové objekty bez jakékoliv architektonické hodnoty. Avšak poslední patnáctileté stavební období v Církvi bratrské je kvalitativně srovnatelné se současnými stavebními aktivitami církve římskokatolické v naší republice. Církev bratrská realizuje své stavby pod vedením kvalitních českých a slovenských architektů a chce si udržet svůj nový standard sakrální architektury. Rovněž finanční prostředky nejsou tak omezené, jako v minulosti.

Při zpracovávání disertační práce bylo nutno pochopitelně používat historické prameny, které jsou někdy dost kusé. Byly také použity informace od současných členů Církve bratrské, architektů, kteří projektovali modlitebny v posledních dvaceti letech. Při tom se v práci projevilo úsilí o kritičnost k těmto informacím a snaha hodnotit údaje s časovým odstupem bez podlehnutí jejich subjektivnímu vidění.

Svou sakrální architektonickou tvorbou vytváří Církev bratrská v naší republice zejména v posledních patnácti letech zcela ojedinělý a nový typ sakrální architektury, která je realizována na nových principech. Architektura Církve bratrské je v protikladu se současnými realizacemi katolické církve, která usiluje o zachování své tradice a tudíž tvoří sakrální architekturu zdobnou a okázalou. Zatímco architektonické sakrální objekty Církve bratrské jsou pravým opakem okázalosti a zdobnosti, architektura je jednoduchá a působivá. Takové trendy moderní současné sakrální architektury se projevují i ve světě. Vývoj směřuje k jednoduchosti a jasnému dispozičnímu schématu. V tom je velký přínos této v současnosti jedinečné české sakrální architektury. A rovněž budoucí trendy v sakrální architektuře napovídají, že tvorba Církve bratrské se ubírá progresivním, novým a moderním směrem.

Práce vyvozuje podrobnější závěry u jednotlivých modelových sakrálních staveb s použitím detailní fotodokumentace, architektonických studií k jednotlivým sakrálním stavbám či kreseb již neexistujících objektů. Jsou zde uvedeny, příp. graficky vyznačeny nedostatky či klady v řešení sakrální stavby. U zjištěných nedostatků je navrženo zlepšení či modelové řešení do budoucna.

Práce chce sloužit jako základní zdroj historických i současných pramenů pro členy samotné Církve bratrské a také architektům, kteří chtějí projektovat jakékoliv sakrální stavby protestantského zaměření.

Seznam použité literatury

- Adlof, A. *Mladý křesťan*, 1907, č. 1-12.
- Architekt*. Praha: Obec architektů. 1994-1999.
- Anzenbacher, A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. SPN 1990: Praha. ISBN 80-04-26038-1.
- Bahník, J. *Český funkcionalismus 1918-1938*. Stavoprojekt 1990: Hradec Králové.
- Bibliografické citace – obsah, forma, struktura*. Český normalizační institut. 1996: Praha. ČSN ISO 690
- Binder, I. *Znak a svědectví (křesťanské umění 1970-1990 v Čechách a na Moravě)*. Brno: Typos 1991.
- Církev bratrská v Pardubicích. *Sborový zpravodaj*. Pardubice 1998.
- Ekumenické komise pro starý a nový zákon. *Bible – ekumenický překlad*. 6. vyd. Praha: Česká biblická společnost 1995.
- Filip, A. Břeclav – farní kostel sv. Václava. *Církevní památky sv. 21*. Historická společnost Starý Velehrad 1997: Velehrad. ISBN 80-901836-9-7.
- Filip, A. Hustopeče – farní kostel sv. Václava a sv. Anežky České. *Církevní památky sv. 22*.
- Haas, F. *Architektura 20. století*. 1. vyd. Praha: SPN 1980.
- Havránek, A. *Bratrská rodina*. Rada Církve bratrské v Praze 1969, 1970, 1971, 1974.
- Havránek, A. *Bratrská rodina*. Rada Církve bratrské v Praze 1969, 1970, 1971, 1974. ISBN 80-86157-00-8.
- Hosnedl, J. *Lexikon turistických zajímavostí A – Z – průvodce na cesty*. 3. vyd. Olympia 1990: Praha. ISBN 80-7033-020-1.
- Hnízdo, Bořivoj. Horizont na konci prvního globálního století. *Reflex*, 1999, roč. X, č. 49.
- Javornický, P. *Bratrská rodina*. Rada Církve bratrské v Praze 1988, 1983.
- Kaleta, B. *Bratrská rodina*. Rada Církve bratrské v Praze 1990.
- Košťál, M a kol. *Sto let ve službě evangelia*. 1. vyd. Praha: Církev bratrská 1980.
- Křivánek, J. *Glass Review*. RETIP 1996: červený Kostelec.
- Kuča, K. *Památky Brna*. 1. Vyd. Národní výbor města Brna 1989.
- Pasternak, B. *Doktor Živago*. Praha: Lidové nakladatelství 1990. ISBN 80-7022-074-0.
- Rejchrt, L. *Na úpatí hory*. 2. vyd. Praha: Kalich 1990, O církvi, s. 143-145. ISBN 80-7017-120-0.
- Rozehnalová, E., Tomášková M. a kol. *Církevní stavby*. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje 1995. ISBN 80-85124-48-3.
- Maguire, R. *Modern churches in the world*. London 1965.
- Michal, Josef. *Zásady církve bratrské*, 1. vyd. Praha: Rada Církve bratrské 1976.

- Morton, D. *Architecture Desk Diary*. Rizzoli: New York 1992. ISBN 0-8478-5574-0.
- Nejedlý, Z. *Masaryk II*. 1. vyd., s. 253.
- Orawski, J. *Zadání architektonické studie na modlitebnu v Ostravě*. Ostrava 1992.
- Orawski, J. *Zápis z jednání hodnotící komise ze dne 25.5.1992*. Ostrava 1992.
- Orawski, J. *Zápis z jednání hodnotící komise ze dne 17.11.1992*. Pardubice 1992.
- Osolsobě, J. *Architekt Antonín Blažek*. POLYGRA 1997: Brno.
- Pokorný, P. *Perspektiva víry*. 1. vyd. Kalich 1991: Praha. ISBN 80-7017-360-2.
- Riedl, D. *Brno 1900-1945 – cesta k nové architektuře*. Praha: Grafia 1962.
- Řičan, R. *Dvanáct století církevních dějin*. 2. vyd. Kalich 1989: Praha. ISBN 80-7017-060-3.
- Samek, B. *Umělecké památky Moravy a Slezska* 1. 1. vyd. Praha: Academia 1994. ISBN 80-200-0474-2.
- Sedlák, J. *DoCoMoMo*. CCB 1996: Brno.
- Syrový, B. *Architektura*. 2. Vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury 1972.
- Ševeček, L. *Prostor*. Zlín: Margaret 1997-1998.
- Šlachta Štefan. *Nová sakrální architektúra na Slovensku. Umění a řemesla*, 1991, č. 3. ISBN 80-7005-021-7.
- Úprava písemností psaných strojem nebo zpracovaných textovými editory*. Český normalizační institut: Praha 1997. ČSN 01 6910.
- Ullmann, E. 1. vyd. Praha: Vyšehrad 1987.
- Verzijl, W. I. *Interview with Richard Meyer*. Netherlands: Archidea 1996, spring XIII.
- Verzijl, W. I. *Interview with Hundertwasser*. Haaelem: Archidea 1998, autumn XVIII.
- Vinšová, H. *Grand Prix Obce architektů 1995-1999*. Praha: BKK 1996-1999.
- Vopelák, L. *Zadání pro studii sborového domu CB v Pardubicích*. Pardubice: červen 1992.
- Zerbst, R. *Antoni Gaudí*. Španělsko: Slovart 1993. ISBN 3-8228-9699-3.
- Žitňanský, M., Zikmund, J. *Průvodní zpráva projektu modlitebny v Ostravě*. Bratislava 1992.

AUTORČINO CV

Narozena 4. 7. 1971 v Ostravě. V letech 1985 – 1989 absolvovala gymnázium v Ostravě-Zábřehu. Již v době studia na gymnáziu v Ostravě v roce 1988 projevovala zájem o architektonickou tvorbu a zúčastnila se zde architektonické soutěže v rámci SOČ. Zde navrhla řešení školního atria a umístila se na 2. místě v celoměstském kole dané soutěže.

V letech 1989 – 1994 pokračovala ve studiu architektury na VUT Brno, fakultě architektury. Revoluční rok 1989 podnítil již v době studia na fakultě architektury hlubší zájem o oblast architektury do té doby omezovanou, o sakrální architekturu. V červnu 1991 tehdy posluchačka fakulty architektury pod vedením Prof. Ing. arch. Jaroslava Drápala, CSc. vypracovala a publikovala práci s názvem: *Město Cheb z hlediska historie a architektury*. Práce pojednávala o sakrální architektuře města Chebu a byla publikována v bulletinu mezinárodní soutěže s názvem *Kritika architektury*, která probíhala v USA. V roce 1991 posluchačka rovněž navštěvovala anglické přednášky o dějinách architektury britského profesora Neville Ashmana, což ji podnítilo k hlubšímu studiu architektury a ke složení Státní jazykové zkoušky z anglického jazyka rovněž v roce 1991.

V rámci porevolučních událostí začala posluchačka pracovat v křesťanském hnutí vysokoškolských studentů a to ji v roce 1992 vedlo k vypracování tehdy prvního projektu katolické kaple v Rudicích pod vedením Prof. Ing. arch. Ivana Rullera.

V letech 1992 – 1995 se Alexandra Borková pod vedením Prof. Ing. arch. Mojmíra Kyselky, CSc. zúčastnila několika zahraničních krátkodobých stáží – workshopů v rámci programu: *Integrace pohraničních oblastí* v Rakousku a Německu. V roce 1993 pak absolvovala měsíční studijní pobyt ve Francii, kde studovala zejména francouzskou sakrální architekturu. V letech 1993-94 se podílela na překladu známé knihy architekta Roberta Kriera o urbanistickém a architektonickém pojetí prostoru pro FA VUT Brno pod vedením Prof. Ing. arch. Jaroslava Drápala, CSc.

Po ukončení studia na fakultě architektury v prosinci 1994, Alexandra Borková v lednu 1995 nastoupila do trvalého pracovního poměru v architektonické a projekční kanceláři Atelier 03 „Pipa“. Zde se podílela na projektování a realizaci větších objektů škol v Brně a Mikulově, sídel soukromých firem, rekonstrukcích a novostavbách rodinných domů a interiérů těchto druhů staveb. V průběhu dvou následujících let se neustále prohluboval zájem o studium sakrální architektury na fakultě architektury. Proto v roce 1996 Ing. arch. Alexandra Borková začala studovat interní doktorandské studium na FA VUT Brno zaměřené na tento druh architektury. V průběhu čtyř studijních let posluchačka spolupracovala s architektonickými firmami na projektech a realizacích zakázek, např. LOW a spol., s.r.o. v Brně v rámci oboru územního

plánování, dále navrhla a realizovala interiéry anglického klubu, rekonstrukci bytu, atd.

Během doby postgraduálního studia na FA VUT Brno, ústavu teorie, dějin architektury a rekonstrukcí památek pod vedením Prof. PhDr. Jana Sedláka, CSc. krystalizoval zájem a směr zájmu posluchačky o sakrální architekturu protestantského zaměření u nás i ve světě. Proto se rozhodla ke zpracovávání dosud uceleně nepublikované práce s názvem: *Dějiny a stavební aktivity Církve bratrské v Českých zemích ve 20. století*. V roce 1997 posluchačka zpracovala esej o typologii sakrálních staveb: „*Kostel, město, společenství věřících a jejich vztahy*“ pod vedením Prof. Ing. arch. Ivana Rullera, CSc. V roce 1998 publikovala práci pro Konferenci doktorandů na FA VUT v Brně s názvem: „*Příspěvek ke zkoumání atributů sakrální architektury na Moravě a ve Slezsku ve 20. století – Křížová cesta katedrály sv. Petra a Pavla*“.

Svůj zájem o profánní architekturu a také o sakrální architekturu Ing. arch. Alexandra Borková prohlubovala při ročním pracovním pobytu v soukromé architektonické firmě v USA, v Indianě. Zde byla součástí týmu architektů a stavebních inženýrů, který navrhoval novostavby a rekonstrukce amerických kostelů pro 1000 až 4000 věřících. Rovněž navrhovala novostavby univerzitních komplexů v USA, Virginii, Litvě a Etiopii.

V Brně dne 8.8.2001

Ing. arch. Alexandra Borková
Stamicova 18
623 00 Brno